

Een nieuwe inventaris voor immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen

Frea Vancraeynest, stafmedewerker Histories

Sinds 2006 onderschrijft de Vlaamse Overheid de Unesco-conventie voor immaterieel cultureel erfgoed die werd gelanceerd in 2003. Dit resulteerde in een beleidslijn waar het Vlaamse immaterieel cultureel erfgoed (ICE), en dat is heel divers en alomtegenwoordig, op de voorgrond werd geplaatst en een volwaardige plaats kreeg in het cultureel-erfgoedbeleid. In 2008 werd hier ook een volwaardig beleidsinstrument aan toegevoegd, de Inventaris Vlaanderen voor immaterieel cultureel erfgoed. Deze inventaris maakt het erfgoed zichtbaar, voor andere ICE-gemeenschappen en het grote publiek, en zet in op een kwalitatieve zorg voor dit erfgoed, zodat een duurzame toekomst mogelijk wordt. De Vlaamse minister van Cultuur kan twee keer per jaar immaterieel erfgoed toevoegen aan de Inventaris. De minister kan hiervoor rekenen op het advies van een expertencommissie die het aanvraagdossier onder de loep neemt.

Na tien jaar was het tijd voor een evaluatie. Alle betrokken partijen startten met de opbouw van een nieuwe ICE-inventaris en -platform die nog beter het immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen in kaart zullen brengen. In dit artikel vind je een overzicht van de beweegredenen achter de nieuwe inventaris en leggen we praktisch uit wat er precies veranderd is en hoe de procedure nu is opgebouwd.

WAAROM EEN NIEUWE INVENTARIS EN BIJHOREND PLATFORM?

Na een periode van tien jaar bleek dat de inventaris een update kon gebruiken. Allereerst valt het op dat de inventaris niet echt de diversiteit aan immaterieel erfgoed in Vlaanderen toont. Door een andere aanpak voorop te stellen zou hier verandering in gebracht kunnen worden en kan er meer en diverser immaterieel erfgoed in beeld gebracht worden.

Ook leek het interessant om actiever te gaan sensibiliseren rond ethiek. Daarom werd een Verklaring van Ethische principes uitgewerkt. Aanvragers moeten aangeven dat ze deze principes onderschrijven.

Hierin staat onder andere dat het erfgoed dat erkend zal worden als immaterieel erfgoed niet in strijd is met mensenrechten, dat er mogelijk (maatschappelijke)

controverse rond kan bestaan, dat er aandacht is voor dierenwelzijn, dat er ten alle tijden respect en dialoog vooropgesteld wordt enzovoort. Het schenden van deze principes zou ertoe kunnen leiden dat de erkenning er niet komt of, als de erkenning al een feit is, dat deze afgenomen wordt.

Verder bleek de inventaris niet zo toegankelijk. De criteria waar indieners aan moesten voldoen waren te complex zodat bijna altijd begeleiding nodig was van een erkende, professionele erfgoedorganisatie (deze rol werd vanaf 1 januari 2019 door Histories overgenomen vanuit LECA), om tot een voldoende uitgewerkt dossier te komen. Bovendien was begeleiding verplicht waardoor niet alle mensen die met immaterieel cultureel erfgoed werken de stap naar de inventaris wilden of konden zetten. Er werd heel veel gevraagd van de indieners. Niet alleen moest er aangetoond worden dat er actief aan

borging werd gedaan op verschillende gebieden, zoals onder andere archiefzorg, sensibilisatie, ... Resultaat was dat dit wat te hoog gegrepen was voor heel wat potentiële aanvragers. Een oplossing was om de vereisten wat terug te schroeven zodat aanvragers het zien zitten om voor een erkenning als immaterieel cultureel erfgoed te gaan. Ook was er het idee om de rol van de professionele erfgoedorganisaties wat kleiner te maken. De begeleiding is dus niet langer verplicht maar wordt wel nog altijd gestimuleerd. Daarnaast kan de aanvrager zelf aangeven op welke gebieden er aan borging wordt gedaan. Op alle gebieden actief aan borging doen is niet langer een vereiste: zo kan je bijvoorbeeld enkel op onderzoek, communicatie of documenteren inzetten.

De vraag waarom aanvragers de stap richting Inventaris zetten werd ook onder de loep genomen en toen werd duidelijk dat niet iedereen op de inventaris hoeft te komen of zelfs wil komen. Om hier aan tegemoet te komen werden drie mogelijkheden uitgewerkt die verschillen van engagement voor de aanvrager. Groepen, individuen of gemeenschappen bepalen in dit systeem zelf waar ze thuishoren: ofwel alleen zichtbaar zijn, ofwel

actief aan erfgoedzorg (borgen) doen op de inventaris, of een inspirerend voorbeeld zijn voor anderen op het Register. Dit wordt verderop in dit artikel uitgebreid toegelicht.

“Op alle gebieden actief aan borging doen is niet langer een vereiste: zo kan je bijvoorbeeld enkel op onderzoek, communicatie of documenteren inzetten.”

aanmelden

borgen

inspirerend
voorbeeld

WWW.IMMATERIEELERFGOED.BE

VIER BEOORDELINGSCRITERIA

Het volledige reglement dat bij de nieuwe ICE-inventaris hoort is terug te vinden op de website van het departement CJM maar we belichten hier toch al even de vier criteria waar rekening mee gehouden wordt bij de beoordeling van een aanvraag voor de Inventaris:

1° De aanvraag heeft betrekking op immaterieel cultureel erfgoed;

2° Er is consensus binnen de cultureel-erfgoedgemeenschap om het immaterieel cultureel erfgoed te laten plaatsen op de Inventaris Vlaanderen. Consensus wordt aangetoond door de betrokkenheid bij het opstellen van de aanvraag, van de groepen en gemeenschappen en eventueel ook individuen die deel uitmaken van de cultureel-erfgoedgemeenschap;

3° De cultureel-erfgoedgemeenschap zet actief in op het borgen van het immaterieel cultureel erfgoed. Dit wordt aangetoond met acties die met de cultureel-erfgoedgemeenschap worden opgezet;

4° De cultureel-erfgoedgemeenschap is zich bewust van de kansen en uitdagingen in de overdracht naar volgende generaties, engageert zich om knelpunten op te lossen en formuleert daartoe acties.

IMMATERIEELERFGOED.BE – EEN NIEUW PLATFORM

Het vorige platform werd als moeilijk in gebruik omschreven, er werd dan ook gezocht naar een laagdrempelig platform waar gebruiksvriendelijkheid centraal staat. Er werd gekozen om de gebruikers van het platform een persoonlijke ruimte te geven waar alle elementen die betrekking hebben op het eigen erfgoeddossier samen terug te vinden zijn. Die persoonlijke ruimte betreed je door aan te melden op het platform (de eerste moet je eerst gaan registreren).

Na aanmelding kan je binnen je persoonlijke ruimte:

1. Nieuw erfgoed toevoegen

De eerste stap is het aanmelden van nieuw erfgoed op het platform zodat een breed publiek het kan leren kennen. Een korte vragenlijst invullen is voldoende om je erfgoed aan te melden, er zijn verder weinig voorwaarden aan verbonden. De beheerder van het platform, Werkplaats Immaterieel Erfgoed, gaat na of het erfgoed niet in strijd is met de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en of het beantwoordt aan de algemene definitie van immaterieel erfgoed. Iedereen kan erfgoed aanmelden. De focus ligt hier op het zichtbaar maken het erfgoed en niet zozeer op het engagement om zorg te dragen voor dit erfgoed.

Aanmelden/registreren op het platform.

2. Inventaris Vlaanderen

Na aanmelding van het erfgoed, kan je ook een stapje verder gaan en een dossier indienen om officieel erkend te worden als immaterieel cultureel erfgoed in Vlaanderen. Op die manier komt jouw erfgoed op de Inventaris te staan.

De aanvraag wordt digitaal ingediend via het platform www.immaterieelerfgoed.be. Er worden twee indienmomenten per jaar voorzien, op 15 april en op 15 oktober.

De procedure is aanzienlijk vereenvoudigd ten opzichte van vroeger en valt uit elkaar in 6 stappen. Hieronder volgt een overzicht van de gevraagde inhoud per stap.

Stap 1: Aanvrager

- **Hoe bent u bij dit erfgoed betrokken?** Dient u de aanvraag in als groep of individueel? Wat doet u? Welk rol(len) heeft u?
- **Wie steunt deze aanvraag?** Toon het draagvlak aan. Denk aan het breed publiek, een bestuur, enzovoort. U kan documenten als petitie en steunbrieven toevoegen om het draagvlak te staven. De nauwe betrokkenen beschrijven doet u onder stap 3.
- **Krijgt u bij deze aanvraag ondersteuning van een erfgoedorganisatie?** Geen verplichting, wel een kans. Kijk op de website bij 'over ons' waar u terecht kan voor ondersteuning. Ondersteuning kan in de aanloop naar een aanvraag, maar zeker ook nadien.

- **We zijn benieuwd naar uw motivatie voor deze aanvraag. Waarom dient u in?** Geef hier vooral aan wat het betekent voor u om met uw erfgoed deel uit te maken van de inventaris. Waarom is dit belangrijk?

Stap 2: Immaterieel erfgoed

- **Naam van het erfgoed**
- **Korte beschrijving van uw erfgoed.** Dit is de tekst over uw erfgoed die u eerder al invoerde op www.immaterieelerfgoed.be. Wijzigingen doen, is mogelijk.
- **Zijn er aspecten of onderdelen van het erfgoed die u graag extra uitlicht?** Denk aan alle facetten van uw erfgoed, eventuele stappen, van voorbereiding tot nazorg.
- **Welke betekenis heeft dit erfgoed? Beschrijf waarom het voor u vandaag de dag zo waardevol is.** Waarom is dit erfgoed belangrijk?
- **Beschrijf de geschiedenis van het erfgoed. En hoe is het doorheen de tijd geëvolueerd (max. 4000 tekens).** Belangrijk: deze info komt niet integraal op de website. Ze zal deel zijn van een algemene beschrijving van uw erfgoed.

- **Wanneer u denkt aan het voortbestaan van het erfgoed, wat loopt momenteel goed en wat minder goed?** Welke uitdagingen ziet u? Tip: doe een SWOT-oefening. Dat is een methodiek om sterktes, zwaktes, kansen en uitdagingen in kaart te brengen.
- **Welke kansen, of misschien wel bedreigingen, van buitenaf ziet u voor het voortbestaan van het erfgoed?** Ook hiervoor kan een SWOT-oefening van pas komen! SWOT is een methodiek om sterktes, zwaktes, kansen en uitdagingen in kaart te brengen.

Stap 3: Erfgoedgemeenschappen

- **Wie is van dichtbij of verderaf betrokken bij de praktijk van het erfgoed?** Denk aan nauwe betrokkenen en publiek, verenigingen en individuen, jong en oud, etc. Wie doet het in de praktijk? Voor wie is het waardevol?

Stap 4: Borging

- **Welke antwoorden bood u tot nu toe op uitdagingen rond het voortbestaan van uw erfgoed?** Welke acties heeft u tot nu toe ondernomen? Duid één of meerdere aan en leg kort uit:

- het erfgoed beoefenen
- archiefzorg
- documenteren
- onderzoek
- communicatie
- sensibilisering
- educatie
- doorgeven
- andere

- **Waar zal u de komende jaren op inzetten om een levendige toekomst te verzekeren voor uw erfgoed?** Welke acties plant u voor de toekomst? Duid één of meerdere aan en legt kort uit. Bij opname op de Inventaris Vlaanderen zal u na twee jaar gevraagd worden om over deze acties een verslag in te dienen.

- het erfgoed beoefenen
- archiefzorg
- documenteren
- onderzoek
- communicatie
- sensibilisering
- educatie
- doorgeven
- andere

- **Is er een actie waar u trots op bent en die inspirerend kan zijn voor anderen?** We bekijken of deze actie op de website een plek kan krijgen als voorbeeld onder 'Inspiratie'.

Stap 5: Bijlagen

- Toevoegen van beeldmateriaal en andere bijlagen over het erfgoed.

Stap 6: Bevestiging

- Op het einde van de aanvraag moet aangegeven worden dat het erfgoed niet in strijd is met wetgeving en de verklaring van de ethische principes die ook deel uitmaakt van de procedure.

RAPPORTERING

In het verleden werd gevraagd om jaarlijks te rapporteren maar dat is nu teruggebracht naar een tweejaarlijkse rapportering omwille van het werk dat dit met zich meebracht voor de mensen achter de erkende elementen die vaak op vrijwillige basis actief zijn. Helemaal afschaffen was echter geen optie omdat de rapportering het middel bij uitstek is voor de Vlaamse Gemeenschap om het beleid mee te vormen maar ook om op haar beurt te rapporteren aan UNESCO.

Rapporteren die je via de persoonlijke omgeving van het platform en gebeurt dus digitaal. Tweejaarlijks wordt de gemeenschappen gevraagd om verslag uit te brengen over de borgingsactiviteiten en de evolutie van het immaterieel cultureel erfgoed.

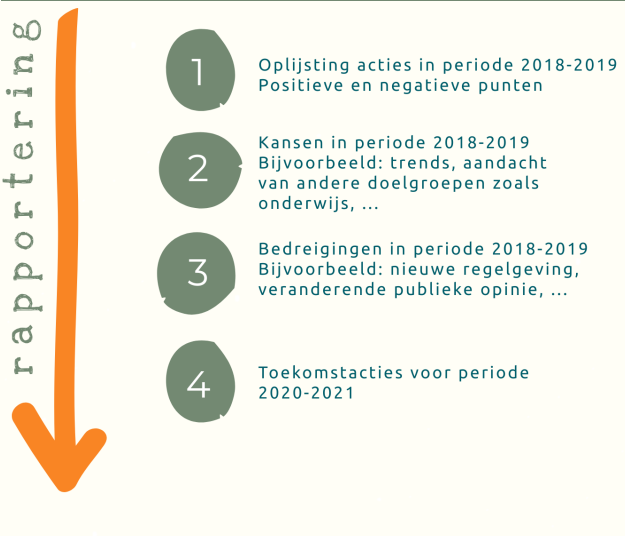
Van alle elementen die nu op de Inventaris staan wordt een rapport verwacht. De deadline hiervoor is vastgelegd op 15 oktober. Om dit optimaal voor te bereiden werden de vragen al ter beschikking gesteld.

Bij vragen 1 en 4 is een keuzemenu voorzien met een aantal vormen van erfgoedzorg. Het is niet langer nodig om bij elke vorm alle acties uitgebreid op te lijsten. Je kiest zelf wat het meest prioritair of relevant is. Na het aanvinken van de vormen van erfgoedzorg, komt een invulveld tevoorschijn waar je de verschillende acties kan toelichten. Bij vraag 1 kan je hier de erfgoedzorg waar je in de afgelopen periode bijzonder op hebt ingezet kan hier dus extra in de kijker gezet worden. Bij vraag 4 probeer je vooruit te kijken en geef je aan welke vormen van erfgoedzorg aan bod zullen komen en op welke manier.

Het keuzemenu van erfgoedzorg bevat volgende opties en komt dus volledig overeen met het aanvraagformulier voor een ICE-erkenning:

- het erfgoed beoefenen
- archiefzorg
- documenteren
- onderzoek
- communicatie
- sensibilisering
- educatie
- doorgeven
- andere

rapportering

2. Register van Inspirerende Voorbeelden

Om inspirerende borgingpraktijken in de kijker te plaatsen werd, naast de inventaris, ook een Register van Inspirerende Voorbeelden in het leven geroepen.

Het Departement CJM lanceert hiervoor een oproep, waarna je een organisatie of persoon kan nomineren die op een bijzondere manier omgaat met immaterieel cultureel erfgoed.

Nominaties worden verzameld op immaterieelerfgoed.be en worden, na advisering door de expertencommissie, voorgelegd aan de minister van Cultuur die dan de uiteindelijke beslissing neemt.

In het Register van Inspirerende Voorbeelden wil de Vlaamse Overheid inspirerende good practices en programma's in verband met het borgen van immaterieel erfgoed bundelen. Wie de lijst haalt, blijft daar voor een periode van drie jaar op staan, zodat anderen inspiratie kunnen halen uit de voorbeelden die op deze dynamische lijst terug te vinden zijn.

BESLUIT

Als afsluiter zou een bloemlezing van de verschillende elementen die nu op de Inventaris Vlaanderen staan wel fijn zijn maar dat zou een hele klus zijn. Er staan immers al 58 elementen op!

Een heel aantal daarvan werden begeleid door LECA en Histories zet die begeleiding gewoon verder. Ook het afgelopen jaar werden erfgoedgemeenschappen met succes begeleid door Histories in het vernieuwde reglement. Het gaat om de Sint-Gummarusprocessie in Lier en het Historisch Schutterswezen in Vlaanderen. Zij mogen zich officieel Vlaams immaterieel cultureel erfgoed noemen en pronken op de Inventaris.

Zelf aan de slag met immaterieel cultureel erfgoed?

Heb je verder nog concrete vragen omtrent de ICE-inventaris? Wil je graag zelf een dossier opstarten, zit je in de knoop met de rapportering of zoek je een partner om een inspirerende borgingsactie mee uit te werken? Neem dan contact op met ons en we helpen je op weg!